

влади (як це було, наприклад, у 2004 та 2014 роках) та виступити каталізатором процесів розбудови громадянського суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Боровик М. Анархізм в Україні 1917-1921 рр.: закономірність чи випадковість? Историчний журнал. 2006. № 2. С. 25-32.
2. Донченко О.А. Архетипи соціального життя і політика: Глибинні регулятори психополітичного повсякдення. Київ: Либідь, 2001. 336 с.
3. Киричок О.Б. Лексикологія анархізму. Полтава: Видавництво Шевченко Р.В., 2011. 59 с.
4. Яковенко Н. Паралельний світ: дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. Київ: Критика, 2002. 416 с.
5. Янів В. Соціальні інстинкти українців. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. 3-тє вид., стер. Київ: Знання, 2006. С. 221-242.

Остапенко Олег Миколайович

аспірант кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогоднішньому етапі розвитку суспільства не ставиться під сумнів твердження, що сучасне суспільство – надзвичайно динамічне. Якщо на початку ХХ ст. на процеси мобільності вплинув розвиток транспортних засобів, то в ХХІ ст. люди з легкістю долають великі відстані у територіальному просторі. Глобалізація світу неодмінно пов'язується з процесами мобільності; з'являються нові можливості переміщення завдяки віртуальному простору. Отже, нестійкість, мобільність є фактом повсякденності.

Вивчення соціальної мобільності має довгу історію, що починається з середини ХІХ ст. (праці К. Маркса і Дж. С. Мілля), об'єднує серйозний вклад дослідників початку ХХ ст., – від В. Парето (який запропонував теорію «циркуляції еліт») до П. Сорокіна. Зараз література з цієї теми нерозривно переплітається з працями, присвяченими освіті, соціальній статі, культурі, владі, статистичній техніці і ролі теорії в соціальних дослідженнях.

Одним із перших, хто простежував процес мобільності, і ввів термін «соціальна мобільність» (1927), був П. Сорокін. Під ним розуміють: «будь-який перехід індивіда чи об'єкта, чи цінності, створений чи модифікований завдяки діяльності, від однієї соціальної позиції до іншої» [2, с. 375].

Одним з його основних завдань було вивчення соціальної мобільності з метою створення стратегічної позиції, даючи можливість критикувати як емпірично, так і теоретично наукові основи марксизму і інших соціалістичних доктрин того часу. Передусім П. Сорокін прагнув емпірично об-

ґрунтувати неспроможність у всіх її аспектах, а також привернути увагу до швидкого зростання в капіталістичних суспільствах нового середнього класу найманих робітників [6, с. 41]. По-друге, він вважав за необхідне продемонструвати результати доступних статистичних досліджень, проведених в цих суспільствах, що дозволяли зробити наступний висновок: існує висока ступінь як міжпоколінної, так і внутрішньопоколінної професійної мобільності, а в недалекому минулому з'явилася тенденція посилення мобільності людей з сфери фізичної праці в розширену розумову сферу.

П. Сорокін використовує феномен мобільності, розглядаючи її в широкій порівняльній історичній перспективі як основу полеміки проти всіх концепцій, що передбачають наявність мети соціальної еволюції. П. Сорокін вважав, що темп і вигляд мобільності не структуровані в часі і є «коливаннями без всякої тенденції» [3, с. 24]. Наприклад, у його праці «Соціальна мобільність» (1927), в якій типологізований і проінтерпретований широкий емпіричний матеріал і доведено, що соціальна мобільність є базовою межею сучасного західного суспільства, хоча ступінь мобільності і системи стратифікації варіювали на різних етапах історичного розвитку. У праці «Соціальна мобільність» трактується панорамно: розглянуті типи і канали мобільності, аналізуються як її структурні, так і функціональні аспекти, включаючи також і її дисфункціональні межі. У цілому соціальна мобільність співвіднесена з доповнюючою її соціальною стратифікацією. П. Сорокін рішуче і, як показала подальша еволюція соціологічного знання, не без переконливих підстав пов'язав дослідження мобільності та стратифікації. Загалом вивчення мобільності стало чи не основним способом вивчення стратифікаційних систем. Відносно недавній узагальнюючий вигляд досліджень порівняльних міжнаціональних проблем стратифікації Генцбума (Ganzboom), Треймана (Treiman) і Алті (Ultee) виходив саме з цієї тези [5, с. 277-298].

Розглядаючи види соціальної мобільності та характеризуючи її особливості в умовах воєнного стану в сучасній Україні, відзначимо, що у зв'язку з активними воєнними діями на Сході та Півдні значно посилилася індивідуальна соціальна мобільність (переміщення однієї людини – О.О.). Так, за даними управління Верховного комісара (УВКБ) ООН у справах біженців станом на 23 травня 2022 року точна кількість переміщених українців становила 6 552 971 особа. Найчастіше українці виїжджали до: Польщі – понад 3,5 млн осіб, Румунії – понад 961 тисяч, росії – понад 919 тисяч, Угорщини – понад 644 тисячі, Молдови – понад 471 тисяча, Словаччини – понад 442 тисячі, Білорусі – понад 27 тисяч.

Розглядаючи особливості групової соціальної мобільності (переміщення цілого колективу – О.О.) в умовах воєнного стану, варто зазначити, що на мобільність великих соціальних груп значно впливають революції, війни, зміна політичного режиму тощо. Наприклад, у Радянській Росії після 1917 року різко «впав» статус колишніх дворян, купців, священнослужителів. У

сучасній Україні після оголошення воєнного стану значно знизився статус проросійських політичних партій як-то «Опозиційна платформа – За життя», Партії Шарія, «Наші», «Опозиційного блоку», «Лівої опозиції», «Союзу лівих сил», «Держава», «Соціалісти», «Блоку Володимира Сальдо», «Прогресивної соціалістичної партії України», «Соціалістичної партії України», а також священнослужителів УПЦ (МП).

На міжпоколінну, внутрішньопоколінну, організовану та структурну соціальну мобільність воєнний час не має такого значного впливу як на індивідуальну та групову.

Список використаних джерел

1. Коваліско Н.В., Хоронжий А.Г. Регіональна трудова мобільність. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 165 с.
2. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество [пер. с англ.]; общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Соколова. Москва: Политиздат, 1992. 543 с.
3. Сорокин П.А. Социальная мобильность [пер. с англ.]; общ.ред. В.В. Сапова. Москва : Academia, 2005. 588 с.
4. Goldthorpe J.H. Introduction: Social Mobility and Social Interests. *Social Mobility and Class Structure in Modern Britain*. 2nd ed. Oxford: Clarendon press, 1987. P. 1-37.
5. Ganzboom Harry B.G., Treiman D.J., Ultee W.C. Comparative Intergenerational Stratification Research: Three Generations and Beyond. *Annual Reviews of Sociology*. 1991. №17. P. 277-302.
6. Sorokin P.A. Social and Cultural Mobility. Glencoe, Ill. : Free Press, 1959. 654 p.

Голізра Олег Вікторович

аспірант кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

ОСОБЛИВОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Історію людства можна розглядати як відображення прогресуючої боротьби, кінцевою метою якої є збереження власної моделі розвитку суспільства – найбільш комфортних для суб'єкта порядків та правил існування. З розвитком цивілізації основне питання політики – питання влади, що встановлює ці порядки і правила, – дедалі більше пов'язується з допомогою елементів військової могутності та функціонуванням військових організацій. У ХХ – на початку ХХІ століття військова політика стає вже невід'ємним елементом політичної діяльності будь-якої держави. Це підтверджують дві світові війни, десятки великих військових конфліктів, сотні дрібних військових зіткнень, що проходили і проходять на тлі мілітаризації, що поглиблюється, не лише країн, але людського суспільства в цілому.